

VALTIONEUVOSTON ASETUS KALASTUKSESTA TENOJOEN VESISTÖN SIVUVESISTÖISSÄ VUONNA 2023

1 Asian tausta

Vuoden 2019 - 2022 lohen nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Tenon eri lohikantojen tila vuonna 2022 jatkui edelleen heikkona, kutukannat olivat pieniä ja arviot lohikantojen koosta ennen minkäänlaista kalastusta alhaisia. Muutos näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohen eloonjääntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympäristöön. Lisäksi heikon emokannan seurauksena syntyvään harvaan poikaskantaan kohdistuu jokivaiheessa suhteellisesti voimakkaampi saalistus petojen taholta sekä muiden lajien kilpailua. Heikentynyt merieloonjäänti viime vuosina näkyy myös seurannassa, missä on voitu verrata Utsjoesta merivaellukselle lähteneiden smolttien määrää palaavien yhden merivuoden lohien määrään.

Seurannan yhteydessä on arvioitu myös mereltä palaavien lohien määrää vuosittain ennen niihin kohdistuvan kalastuksen alkamista. Tutkimustiedon mukaan tärkeimmissä lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli vuosina 2020 - 2022 niin pieni, että se alitti jo tuossa vaiheessa kestävästä poikastuotantoa kuvaavan hoitotavoitteen, eikä kalastettavaa ylijäämää ollut lainkaan. Erityisesti isojen, useamman merivuoden (MSW) lohien määrä oli vähäinen, kuten oli ennustettu edellisvuoden lohen nousutietojen perusteella. Jokeen palaavien yhden merivuoden (1SW) määrä pysyi vuonna 2022 alhaisella tasolla ja tämä ennustaa isompien lohien määrän pysyvän vähäisenä myös vuonna 2023. Normaalitylanteessa jokeen vaeltavista lohista kalastetaan yli puolet ennen kuin ne pääsevät kutemaan.

Nousulohien määrän pieneneminen ja siinä havaittu voimakas negatiivinen kehitys edellyttävät, että osapuolet reagoivat tilanteeseen kalastussopimuksen edellyttämällä tavalla varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Lohenkalastus Tenojoen vesistön sivuvesissä on ollut välttämättömä kieltää vuonna 2023 ja asetuksessa säädetään ainoastaan muiden lajien kuin lohen kalastuksesta.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Vuoden 2023 osalta Tenojoen sivuvesien kalastus on tarkoitus järjestää siten, että se tukee Suomen ja Norjan välistä määräaikaista sopimusta kieltää lohenkalastus määräaikaaisesti, mutta mahdollistaa sivuvesien muiden kalakantojen suojelun ja kestävästä käytön.

2.2 Keskeiset ehdotukset

Nyt esitetyllä asetuksella pyritään tukemaan Tenon kalastussopimuksen tavoitteita ja estämään Tenojoen lohikantojen tilan heikkenemistä ennestään, säätämällä asetuksessa vain vuotta 2023 koskevista säännöksistä.

Kalastuskautta 2023 koskevissa Suomen ja Norjan välisissä neuvotteluissa kalastussäännön poikkeusmääräyksistä on yksimielisesti todettu lohikantojen voimakas heikentyminen. Tilanteen edellyttämien toimien osalta on todettu, että sopimuksen 5 artiklan mukaiset ennalta sovitut toimenpiteet ovat vaikutuksiltaan liian lieviä lohikantojen tilan heikkenemiseen nähden.

Havainnot vesistöön nousseiden lohen emokalojen määristä kertovat useissa tapauksissa havaintohistorian heikoimmasta tilanteesta. Akuuttiin tilanteeseen liittyy myös se, että lisääntymisen kannalta tärkeiden kahden- ja kolmen merivuoden emokalojen nousumäärä jää ennusteiden perustella hyvin alhaiseksi. Tästä syystä eduskunta on helmikuussa 2023 hyväksynyt lain (342/2023), jolla lohenkalastus on kielletty rauhoittamalla lohi koko Tenojoen vesistössä kalastuskaudella 2023.

Kyseisessä laissa säädetään, että lohi on rauhoitettu vuonna 2023 siinä mainituilla Tenojoen vesistön lohennousualueilla. Alueita ovat Suomen ja Norjan välisen valtakunnan rajan muodostavat Tenojoen pääuoma, Inarinjoki ja Kietsimäjoki, sekä ne Tenojoen sivujoet, joihin lohi nousee ja jotka on määritelty valtioneuvoston asetuksessa kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä (297/2017). Lisäksi laissa on säädetty, että kalastus lohenpyyntiin soveltuvilla välineillä, eli potkupadolla (joddu), mertapadolla (meardi), seisovalla verkolla sekä kulkutusverkolla, on kielletty. Lain voimassaoloaika on 1.5.2023-31.12.2023.

Sivuvesistöissä tilanne edellyttää vastaavia toimia kuin Tenon pääuomassa. Tästä syystä myös sivuvesistöjen kalastusmääräykset on mukautettava siihen, että lohenkalastusta ei sallita Tenojoen vesistössä vuoden 2023 kalastuskaudella. Tämän esityksen mukaisesti annettaisiin uusi sivuvesistöjä koskeva asetus siten, että muun kalan pyyntiä koskevia pykäläiä tarkennettaisiin Tenojoen rajajokiosuudelle sovittujen muutosten pohjalta siten, että muiden kalalajien kuin lohen kalastus voisi jatkua kestävästi. Edellisvuoteen verrattuna muiden kalalajien kalastuksessa käytettävien verkkojen sallittuun korkeuteen ja silmäkokoan on tehty pieniä muutoksia.

3 Yksityiskohtaiset perustelut

1 § *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin asetuksen koskevan muiden kalojen kuin lohen kalastusta pykälässä mainituilla alueilla. Lohennousualueen määrittely perustuu tietoihin lohen noususta Tenojoen sivuvesistöissä, jotka päivitettiin sopimusta laadittaessa. Lohen esiintymisalue perustuu Luonnonvarakeskuksen tietoihin siitä, missä lohta on tavattu säännöllisesti mm. sähkökoekalastusten yhteydessä. Kuoldnajohkaa ja Vuobmanveijohkaa sekä Tsuoggajohkan alaosa ei ole sisällytetty soveltamisalueeseen, vaikka ne on merkitty sopimuksen lohennousualueetta koskevaan karttaan. Näissä joissa lohen esiintyminen on hyvin harvinaista ja kalastus niissä on vähäistä, eikä kohdistu loheen. Niiden kalastusta on katsottu voitavan säädellä parhaiten Metsähallituksen kiintiöpäätöksillä tai tarvittaessa ELY-keskuksen rajoituspäätöksillä.

Lisäksi pykälässä olisi aineellinen viittaus kalastuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (1360/2015).

2 § *Kalastuksessa sallitut pyyntivälineet.* Pykälässä määriteltäisiin ne pyydykset, joita olisi mahdollista käyttää muiden lajien kuin lohen kalastuksessa ilman vaaraa merkittävästä lohen sivusaaliista tai vaarantamatta muiden kalavarojen kestävästä käyttöä ja hoitoa luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Koska kyse on pienistä virtavesistä ja erityisesti vaelluskaloihin kohdistuvasta kalastuksesta, pykälässä olisi lueteltu ne pyydykset, joita kalastuksessa voidaan käyttää.

Pykälän mukaan muiden lajien pyynnissä olisi sallittua käyttää seisovaa pohjaverkkoa, vapaa ja viehettä, katiskaa järvilaajentumissa, onkea ja pilkkiä sekä madekoukkua jäältä kalastettaessa. Muut kuin säännöksessä luetellut pyydykset ja kalastustavat olisivat kiellettyjä. Muiden lajien kuin lohen kalastus vavalla veneestä olisi sallittua, kuten vuonna 2022. Sallittuihin pyydyksiin kuuluisivat myös katiskapyynti sekä onkiminen ja pilkkiminen. Näiden pyydysten käyttö mahdollistaisi esimerkiksi haukikannan vähentämisen muita kalakantoja vaarantamatta. Onkiminen ja pilkkiminen on kielletty vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueilla kalastuslain 46 §:n 1 momentin 7 kohdan nojalla. Kalastuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa on

määritelty vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueeksi vesistön sellainen alue, jossa vesi virtaa silmin havaittavasti alavirtaan päin ja virtapaikan ylävesi on alavettä ylempänä.

- 3 § *Kalastuskieltoalueet.* Pykälän mukaiset kalastuskieltoalueet olisivat samoja kuin aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessa. Kalastuskieltoalueet ovat tärkeitä, jotta lohta ei turhaan jäisi sivusaaliiksi sen vilkkailla nousualueilla.
- 4 § *Yleinen viikkorauhoitus.* Pykälän mukainen viikkorauhoitus säädettäisiin samanlaisena kuin se on ollut aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessa. Viikkorauhoituksen tarkoituksena olisi välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi, ja vahvistaa valvonnan mahdollisuuksia.
- 5 § *Kalastuskausi vavalla ja vieheellä.* Vapakalastuskautta koskevassa pykälässä määriteltäisiin vapakalastukselle sallitun kalastuskauden alku- ja loppupäivämäärät, jotka on asetettu erikseen Pulmankijoen, Vetsijoen ja Utsjoen vesistöille (kesäkuun 1 päivästä elokuun 31 päivään), sekä tästä ylävirtaan sijaitseville sivuvesistöille (kesäkuun 1 päivästä elokuun 20 päivään). Alku- ja loppupäivämäärät koskisivat kaikkea vapakalastusta. Alueen jako kahteen osaan kalastusaikojen kohdalla on katsottu riittäväksi ja selkeäksi määräykseksi aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessa, eikä aikoja ole lähdetty tarkastelemaan jokikohtaisesti, eikä määrittelyä ole tarkoituksenmukaista muuttaa vuoden 2023 poikkeusoloja varten. Kalastuspainetta on tämän lisäksi mahdollista tarvittaessa säädellä myönnettävien kalastuslupien ehdoilla sekä saalismääriä koskevilla rajoituksilla.
- 6 § *Syöttiä ja koukkupyödyksiä koskevat rajoitukset.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syöttinä ei saisi käyttää katkarapua, kalaa, eikä matoa, sillä katkarapu ja mato on katsottu liian tehokkaiksi lohienkalastuksessa, ja tämä nostaisi riskiä lohien joutumisesta sivusaaliiksi. Syöttikalalojen kiellon taustalla on *Gyrodactylus salaris* -loisen torjunta. 2 momentissa sallittaisiin kuitenkin Tenojoen vesistöä peräisin olevien kuolleiden syöttikalalojen käyttö madekoukuissa jäältä tapahtuvassa kalastuksessa sekä madon käyttö syöttinä jäältä tapahtuvassa pilkkimisessä. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vieheessä saisi olla korkeintaan yksi kolmihaarakoukku tai korkeintaan kolme yksihaaraista koukkuja.
- 7 § *Vapakalastuksessa käytettävä apuväline.* Pykälässä säädettäisiin selkeyden vuoksi siitä, että pyödykseen jo tarttuneen kalan nostamisessa vedestä saisi käyttää apuvälineenä ainoastaan haavia, jotta sivusaaliina mahdollisesti saatavat lohet olisi mahdollista vapauttaa ilman vaurioita.
- 8 § *Kielletyt vapakalastusalueet.* Pykälässä säädettäisiin niistä alueista, joilla vapakalastus olisi kielletty. Pykälän ensimmäisessä kohdassa kiellettäisiin kalastus 10 metriä lähempänä seisovaa verkkoa. Määräysten tarkoituksena olisi estää pyydysvahingot. Suojaetäisyydet on arvioitu vastaavasta pyynnistä saatujen kokemusten nojalla. Toisessa kohdassa kiellettäisiin kalastus silloilta. Sillalla kalastus saattaisi aiheuttaa vaaratilanteita muille kalastajille ja sillan käyttäjille. Kolmannessa kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta Ylä-Pulmankijoen, Gálldaš-johkan sekä Kevo- ja Čarsejohkan suualueiden läheisyydessä, mihin lohi nousee. Vastaava kieltäminen on säädetty myös Tenon rajajokiosuudelle ja se suojaa sivujokeen hakeutuvia kaloja, jotka saattavat pysähtyä lähialueelle ennen nousua sivujokeen tai liikkua jokisuun läheisyydessä.
- 9 § *Kudottujen pyödysten määrällinen rajoitus.* Muiden lajien kalastuksessa pysytettäisiin ennaltaan jo aiemmin käytössä ollut rajoitus käyttää samanaikaisesti enintään viittä seisovaa verkkoa kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä kohti, jotta pyyntipaine pysyisi kohtuullisena vesistöjen kokoon nähden ja jotta voitaisiin paremmin välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi.

- 10 § *Kalastusaika seisovalla verkolla.* Pykälässä säädettäisiin, että kalastus verkoilla olisi sallittua jokiosuuksilla jäiden lähdestä kesäkuun 20 päivään sekä elokuun 1 päivästä elokuun 31 päivään saakka. Kalastus olisi lisäksi sallittua koko vuoden järvissä 200 metriä kauempana joen niskaa tai suuta.
- 11 § *Venekalastus.* Pykälässä kiellettäisiin kalastus ja kalastusvälineiden laskeminen veneestä moottorin käydessä, jotta säännös olisi yhteneväinen muun Tenojoen vesistön kalastuksen sääntelyn kanssa.
- 12 § *Pyydysten merkintä.* Pyydysten merkintää koskeva pykälä vastaisi kalastusasetuksen 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisia vaatimuksia. Määräysten sisällyttäminen sivuvesistöasetukseen on katsottu tarpeelliseksi, jotta Tenon rajajokiosuuden kanssa yhtenäinen merkintätapa olisi käytössä myös sivuvesistöissä riippumatta siitä, miten kalastusasetuksen 7 §:n säännöksiä vesiliikenteen käyttämistä alueista tulisi soveltaa.
- 13 § *Pyynti verkkopyydyksillä.* Muun kalan kuin lohenkalastuksessa käytettyjen verkkojen määrittely on pyritty tekemään niin, että todennäköisyys saada niiden käytössä sivusaaliina lohta olisi pieni. Pykälässä säädettäisiin ensimmäisessä momentissa monofiililangan suurimmasta sallitusta paksuudesta, joka olisi 0,20 millimetriä. Verkon sallittu korkeus olisi 3 metriä, eli sama kuin vuoden 2022 asetuksessa. Eri korkuisten verkkojen käyttömahdollisuus olisi pykälässä kytketty veden syvyyteen siten, että pystysuunnassa ei ole mahdollista muodostaa löysälle jäävästä havaksesta pussia, johon kalat voisivat helpommin tarttua. Kyseisellä tavalla pyyntiin asetettu verkko on sellainen, josta suurimman osan lohista on mahdollista päästä läpi ilman pyydykseen tarttumista.
- Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että keinotekoisten virransuojusten tai johdeverkkojen käyttäminen kalojen houkuttelemiseksi pyydysten läheisyyteen ei olisi sallittua.
- Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin muun kalan pyynnissä käytettävien verkkojen silmäkoko sellaiseksi, että se sopii esimerkiksi siian- ja harjuksenpyyntiin mutta ei erityisen hyvin lohelle.
- Pykälän 4 momentissa säädettäisiin verkkomääräyksistä, jotka mahdollistavat siian pyynnin sivuvesistöjen lohen nousualueen sisällä sijaitsevilla järvillä.
- 14 § *Kalaväylä ja pyydysten väliset etäisyydet.* Pykälässä säädettäisiin kalojen kulun turvaamiseksi pyydysten sijoittelusta ja niiden välisistä etäisyyksistä kalaväylän läheisyydessä kalastuslain (379/2015) 67 §:n mukaisesti. Kalaväylän määrittely olisi vesilain 1 luvun 6 §:n valtaväylää vastaava siten, että kalaväylä olisi kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen, salmen tai kapeikon leveydestä sen syvimmällä kohdalla. Kalaväylän ja pyydysten välisten etäisyyksien noudattaminen on erityisen tärkeää sivuvesistöissä, missä uomat ovat Tenojokea pienempiä ja määräysten vastaisesti asetettu pyydys saattaa estää vaelluskalojen kulun ylävirtaan hyvin tehokkaasti. Pyydysten mikään osa ei saa ulottua kalaväylään asti. Määräys koskee myös joen sivu-uomassa olevaa syväväylää. Tämän lisäksi pyydyksen uloimmasta osasta on jätävä vähintään kymmenen metriä matkaa vastakkaiseen rantaan. Vastakkaisen rannan määrittelyä on tarkennettu niin, että kymmenen metrin etäisyyden vaatimuksella tarkoitetaan myös uomassa sijaitsevia saaria, luotoja ja kareja, joiden väliin tulee omia uomia. Määräys on tarpeellinen, koska jokiuomassa saattaa olla useita uomia etenkin vesistön latvaosissa tai sivujokien suualueiden läheisyydessä.
- Lisäksi seisovien verkkojen välille olisi asetettu minimietäisyydet, 60 metriä, jotka lasketaan pyydysten toisiaan lähimpänä olevista osista.

- 15 § *Verkkokalastuskieltoalueet.* Pykälässä kiellettäisiin verkkokalastus rannalta 200 metriä lähempänä sivujoen lähintä rantaa Kevojoen ja Čársejohkan suulla Kevojärnessä, Čársejohkan suulla Kevojoessa sekä Gálddašjohkan ja Ylä-Pulmankijoen suulla Pulmankijärnessä. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia. Toisaalta määräys tarkoittaa sitä, että rajoitus on voimassa myös kaikkien sivujoen uomien kohdalla.
- 16 § *Saalisilmoitus rekisteriin.* Pykälässä säädettäisiin saalistietojen ilmoitusvelvollisuudesta. Kalastajan saalisilmoitusvelvollisuus olisi samanlainen kuin aikaisemminkin. Vaadittavat tiedot eivät yksilöi kalastajan tarkkaa pyyntipaikkaa, mutta mahdollistavat saalistietojen käyttämisen sekä pyyntipaineen arvioinnin sivuvesistöittäin. Taimensaaliista ilmoitettaisiin pyyntialue, kalastuspäivämäärä, sukupuoli, paino ja pituus sekä pyyntiväline. Lisäksi ilmoitettaisiin vapautettujen kalojen lukumäärä.
- Saalisilmoitus muiden kuin taimenen osalta voitaisiin ilmoittaa samanaikaisesti kuin taimensaaliit, tai se olisi ilmoitettava viimeistään kuukauden kuluessa kalastuskauden päätyttyä.
- Muiden kuin taimenen osalta ilmoitukseen tulisi sisältyä kunkin pyydetyn lajin kokonaispaino eri lajeihin eriteltynä.
- Vaikka kalastuskautena 2023 ei olekaan sallittua ottaa lohta saaliiksi, tulisi pykälän mukaisesti kuitenkin ilmoittaa, kuinka monta lohta on jäänyt sivusaaliiksi ja vapautettu. Näin saataisiin olennaista tietoa Tenon lohikantojen tilan seuranta varten.
- 17 § *Voimaantulo.* Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan x päivänä toukokuuta 2023. Asetus olisi voimassa 31 päivään joulukuuta 2023.

4 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkatyönä maa- ja metsätalousministeriössä. Asetusehdotus oli lausunnolla 4.4.-26.4.2023. Tenojoen rajajokialuetta koskevat kalastusmääräysten muutokset kalastuskaudelle 2023 on saatettu voimaan Norjan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla xx.4.2023.

Saamelaiskäräjien kanssa on neuvoteltu Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti sivuvesien kalastusta koskevasta asetusluonnoksesta 27.3.2023.

Lausuntopyyntö lähetettiin seuraaville tahoille: oikeusministeriö, ulkoministeriö, ympäristöministeriö, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Lapin Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Lapin Poliisilaitos, Rajavartiolaitos, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Alatalon osakaskunta, Iivanan osakaskunta, Pikkujärven osakaskunta, Wullen osakaskunta, Tenonlaakson yrittäjät ry, Saamelaismatkailu- ja yrittäjät ry, Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, Tenon kiinteistönomistajat ry, Lapin Vapaa-ajankalastajat ry, Kalatalouden keskusliitto ja Lapin kalatalouskeskus.

5 Vaikutukset

5.1 Ympäristövaikutukset

Tenon sivuvesiä koskevan asetuksen ympäristövaikutukset ovat selvästi myönteisiä. Vuosien 2021 ja 2022 lohenkalastuskielto on ollut merkittävä lohikantojen elvyttämisen kannalta. Se on kasvattanut kutemaan päässeiden emolohien määrää lähes puolella useimmissa Tenojoen sivuvesistöissä, vaikka lohien meriselviytyminen on edelleen poikkeuksellisen heikkoa ja me-

reltä jokiin palaava lohimäärä on ollut alhainen. Lohen kalastuksen kiellosta on säädetty lohenkalastuksen määräaikaisesta kieltämisestä Tenojoen vesistössä vuonna 2023 annetulla lailla. Lohen kalastuksen kiellolla ja muun kalastuksen säätelyllä pyritään varmistamaan kestävä kalastusta ja edistämään lohen poikastuotantoa. Tenojoen sivuvesiä koskevan asetuksen muun kalan kalastuksen säätelytoimet on suunniteltu niin, että ne täydentävät Tenojoen rajajokiosuutta koskevan Tenon kalastussopimuksen määräyksiä ja eivät aiheuta haittaa pyrkimykselle lisätä emokalojen määrää ja parantaa poikastuotantoa erityisesti niissä lohikannoissa, joiden tila on tällä hetkellä heikko. Toimenpiteillä pyritään säilyttämään lohikantojen monimuotoisuus. Lohen kalastuksen salliminen vuonna 2023 Tenojoen sivuvesissä tarkoittaisi sitä, että Norjakin sallisi kalastuksen omissa sivuvesissään, jolloin perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä ei täytyisi. Sivuvesistöissä lohen kalastuksen salliminen aiheuttaisi myös kalastuspaineen siirtymisen Tenon pääuomasta sivuvesiin, eikä tämänkaltaista kalastuspaineen lisäyksen vaikutuksia ole tutkittu Tenojoen sivuvesistöissä. Kalastuspaineen siirtyminen pääuomasta sivuvesistöön tarkoittaisi käytännössä sitä, että pääuoman kalastusrajoitukset olisi tehty turhaan.

Itämereen laskevissa lohikannoissa esiintyvän *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen leviäminen Tenojoen vesistöön muodostaa riskin Tenon lohikannoille. Torjuntatoimista ja rajoituksista Tenon ja muiden Pohjois-Atlantiin laskevien vesistöjen kalakantojen suojaamiseksi *Gyrodactylus salaris* -loiselta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1376/2004). Asetuksessa säädetään syöttikaloiden käytön, kaloiden perkaamisen sekä kalastusvälineiden ja veneiden käytön rajoituksista. Kalastusvälineiden ja veneiden on oltava desinfioituja tai täysin kuivia. Asetusta on täydennetty kalanviljelyn osalta maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (839/2010). Loisen torjuntaa varten Lapin ELY-keskus on perustanut Inarin ja Utsjoen kuntiin desinfiointiasemaverkoston ja huolehtii lisäksi loisen torjuntatavoista ja leviämisvaarasta tiedottamisesta mm. pääteiden varrelle asetetuilla infotauluilla. Toimenpiteet palvelevat *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen torjuntaa myös Tenon vesistön sivuvesistöissä. Koska asiasta on säädetty tarkemmin kyseisillä asetuksilla, nyt annettavassa asetuksessa on *Gyrodactylus salaris* -loisen torjuntaan liittyviä määräyksiä ainoastaan syöttikaloiden käytöstä kalastuksessa.

5.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella, joka on saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä määriteltyä saamelaisten kotiseutualuetta. Luontaiselinkeinoilla on vahva saamelaiskulttuurinen merkitys, joita ei voida arvioida rahassa. Luontaiselinkeinoihin on kuulunut se, että henkilöllä voi olla useita toimeentulonlähteitä. Tenon lohikantojen pienenemisestä huolimatta paikallisten kalastajien pyytämällä lohella on suuri merkitys alueen kotitalouksille ruokakalana ja matkailuelinkeinon suorana tai välillisenä tulonlähteenä. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslain 4 §:n 17 kohdan mukaisia kaupallisia kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Tenojoen vesistö perinteisine lohenkalastuksineen on elinehto Utsjoen jokisaamelaisen kulttuurin säilymiselle ja kehittymiselle. Kalastuskulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen eteenpäin on tärkeää, jotta kulttuurin harjoittamisedellytykset säilyisivät.

Perustuslain 17 §:n 3 momentti sisältää saamelaisten aseman valtiosääntöoikeudellisen perustan. Säännöksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain säännös suojaa saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat heidän perinteiset elinkeinonsa kuten poronhoito, kalastus ja metsästäys. Lohenkalastus Tenojoessa liittyy kiinteästi saamelaiseen kulttuuriin. Pyyntikulttuurin ytimessä ovat perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus. Lohikantojen elinvoimaisuus mahdollistaa niiden kestävä käytön, joka on tärkeä edellytys saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamisedellytysten säilymiselle pitkällä aikavälillä, sukupolvelta toiselle. Vastaavasti nyt havaittu lohikantojen voimakas heikkenemiskehitys uhkaa myös pyyntikulttuurin edellytyksiä, koska

huomattava osa lohikannoista on hyvin kaukana biologisista kestävyystavoitteista ja kalastus lisää riskiä niiden heikkenemisestä edelleen.

Määräaikainen lohenkalastuskielto estää niin perinteisen kuin muun lohenkalastuksen harjoittamisen yhden vuoden ajalta, kuitenkin nyt jo kolmannelta peräkkäiseltä vuodelta. Norjan kanssa aiemmin neuvotellun lohenkalastuskiellon vaikutuksia Tenon rajajokialueen kalastukselle on esitetty laajemmin lohenkalastuksen määräaikaisesta kieltämisestä Tenojoen vesistössä koskevan lain (342/2023) esitöiden yhteydessä. Nyt kalastussääntöön sovittavilla muiden lajien kuin lohen kalastusmääräysten muutoksilla pyritään lieventämään lohenkalastuskiellon haitallisia vaikutuksia sallimalla muiden lajien kalastusta laajemmin kuin ennen lohenkalastuksen kieltämistä katsottiin mahdolliseksi.

Havaittujen haittavaikutusten lieventäminen on mahdollista lähinnä muiden kalalajien kuin lohen kalastusmahdollisuuksien kautta, joista on mahdollista sopia kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisessa prosessissa. Lohenkalastuskielto ei lopeta kalastusta Tenojoen vesistössä kokonaan. Aiemmin loheen rinnastetun taimenen kalastus on sallittu muun kalan pyyntiin tarkoitetuilla ehdoilla, mikä vaatii tarkkuutta sivuvesialueella. Joelle kalastamaan pääsyä ja kalastukseen liittyvän tietotaidon ylläpitoa on tarkoitus helpottaa sallimalla muiden lajien kalastus veneestä vavalla, vaikka muutoksen merkitys ei ole sivuvesillä merkittävä. Lohen sivusaa-liin vapauttamista helpottavasta väkäsättömän koukun määräyksestä on tarkoitus luopua, koska se koettiin paikalliskalastajien taholta kalastuskulttuurille vieraaksi. Muiden lajien kuin lohen kalastuksessa sallittujen verkkojen rakennetta koskevia määräyksiä on hieman väljennetty.

5.3 Taloudelliset vaikutukset

Tenojoen sivuvesien kalastuksella on merkitystä joillekin kotitalouksille kotitarvekalastuksen kautta. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnassa osakkaiden myöntämällä kalastusluvulla käydään kauppaa. Lohenkalastuksen täysikielto merkitsee taukoa myös kalastusmatkailutoimintaan lohen kalastuksen osalta. Lohenkalastuksen merkitys voidaan kuitenkin arvioida vähäisemmäksi Tenon sivuvesistöissä, kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastuksessa, joten vuoden 2023 poikkeuksellisten kalastusmääräysten vaikutus ei ole yhtä suuri kuin Tenojoen pääuomassa.

Lohenkalastuksen täysikiellon vaihtoehtona olisivat olleet joka tapauksessa hyvin voimakkaat kalastusrajoitukset, joita pitäisi kohdistaa myös sivuvesistöihin. Myös tässä tapauksessa kalastusmatkailun toimintaympäristö vaikeutuisi huomattavasti.

5.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nyt annettava väliaikainen muutosasetus ei aiheuta merkittäviä muutoksia viranomaisten toimintaan. Lohenkalastuksen kieltäminen saattaa lisätä kalastuksen valvontatarvetta, missä vastuu sivuvesien osalta jakautuu useille tahoille, etupäässä Tenon kalatalousalueelle, alueen osakaskunnille sekä Metsähallitukselle.

6 Laintarkastus